

راهکارهای کسب بصیرت از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

رقیه رفیع زاده¹

چکیده

نظام جمهوری اسلامی ایران در طول چهار دهه حیات طیبه و بابرکت خویش، به مدد بصیرت دینی، فتنه های متعدد و پیچیده دشمنان را همواره با عزت و سربلندی پشت سر گذاشته است. در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب نیز بصیرت ملت و مسئولان نظام، عامل اساسی مهار این فتنه ها و همچنین بالندگی شجره طیبه نظام اسلامی شناخته شده و نیاز به بصیرت، یک ضرورت همیشگی برای ادامه حیات جمهوری اسلامی، با توجه به پیچیده تر شدن فتنه های دشمنان در مقایسه با گذشته، به شمار می رود. در این مقاله کوشیده شده تا به شیوه توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع دینی و همچنین بیانات امام خامنه ای، نقش بصیرت دینی در عبور از فتنه ها تحلیل شود. نتایج، نشان می دهد که بصیرت با کارکردهایی که دارد، این هدف اشاره شده را تامین می کند؛ زیرا بصیرت عامل شناخت حق از باطل، شناخت بهتر نظام جمهوری اسلامی و دشمنان آن به عنوان مظهر حق و باطل و همچنین اهتمام به تقویت نظام اسلامی و تضعیف دشمنان می شود. همچنین در این مقاله به اختصار، اصول مهمی مورد اشاره قرار گرفته که با رعایت و تقویت آن ها، مردم و مسئولان نظام اسلامی از بصیرت خویش مراقبت نموده و دچار غفلت و گرفتاری در سیاست های فریب دشمن نمی شوند.

کلید واژه: بصیرت، شناخت، مقام معظم رهبری.

1. رقیه زاده، رقیه، طلبه سطح دو، مدرسه علمیه صالحیه، rafizadehrogayeh@gmail.com

مقدمه

یکی از موضوعاتی که رهبر حکیم و فرزانه انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) همواره به ویژه طی چند سال اخیر در بیشتر فرمایشاتشان به طور جدی بر آن تاکید داشته اند، مفهوم «بصیرت» و ضرورت برخورداری و بهره مندی از آن به عنوان «تنها راه برای گمراه نشدن در گردو غبار ایجاد شده بر اثر فتنه» است.

با بررسی اجمالی حوادث و مشاهده فراز و فرود های تاریخ اسلام از دوران پیامبر اعظم (ص) و ائمه معصومین (ع) تا انقلاب اسلامی و دوران حاضر، آنچه بیش از هر عاملی در رسیدن یا نرسیدن به پیروزی و موفقیت تاثیر داشته، میزان بهره مندی و برخورداری مردم و نخبگان از «بصیرت» بوده است. به این معنی که در هر برهه ای که مردم و نخبگان جامعه از بصیرت بهره برده اند، راه درست انتخاب شده و امور به نحو احسن پیش رفته است و برعکس در مواقعی که مردم بدون بصیرت عمل کرده اند، هم خودشان و هم جامعه را با مشکلاتی روبرو کرده اند.

به جرات می توان گفت دلیل همه انحرافات سیاسی و اعتقادی که تاکنون امت ها با آن روبرو بوده اند و بعضا به نابودی و انحطاط آنان نیز منجر شده، رفتارها، تصمیم گیریها و موضع گیریهای بدون بصیرت بوده است.

در این نوشتار تلاش می شود درباره مفهوم بصیرت، موانع و راه های کسب آن، بصیرت به عنوان قدرت پرواز انسانها و جوامع بشری از مشکلات و انحطاطات و همچنین بصیرت از نگاه رهبر معظم انقلاب مواردی را یادآوری کنیم.

هدف از پژوهش حاضر، شناسایی مفهوم بصیرت و بررسی اهمیت آن از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه و بزرگان من جمله مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) می باشد. تا بتوان با آگاهی از نقش بصیرت و اهمیت آن، بیشتر خود را به این سلاح تجهیز کرده تا از خطرات دوران آخر الزمان خود و جوانان در امان باشند و امنیت را در جامعه ایجاد کرد و زمینه را برای ظهور حضرت فراهم کرد.

از آنجایی که در این تحقیق از کتب مرتبط در کتابخانه و همچنین دیدگاههای مقام معظم رهبری استفاده شده و به توصیف بصیرت و تاثیرش بر دور بودن جامعه از انحراف پرداخته شده، لذا به این اعتبار، روش تحقیق، روش توصیفی تحلیلی با روش فیش برداری (کتابخانه ای) است.

کتاب ها و مقالات متعددی در مورد بصیرت نوشته شده، که از آن جمله می توان به کتاب بصیرت نوشته، معاونت پژوهش و آموزش موسسه ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اشاره کرد.

مقالات متعددی من جمله مقاله: بصیرت انقلابی و شاخصه های آن از نگاه مقام معظم رهبری

(نویسنده: یعقوب برزگر شانی) و مقاله شاخص های بصیرت با تکیه بر دیدگاه های مقام معظم رهبری (نویسندگان: علی اصغر یادگاری، احد نقی پور) را نام برد.

ولی از آن جهت که شناخت هرچه بیشتر این موضوع می تواند آثار بسیاری در نقشه‌ی مسیر زندگی برای خوانندگان محترم ایجاد کند، تا بتوانند مسیر درست و صحیح در حوادث و فتنه‌های پیش روی را به درستی طی نمایند. ترجیح داده شد به مطالعه و شناخت در مورد این موضوع بیشتر پرداخته شود.

مفهوم شناسی

بصیرت در لغت، به معنای عقیده قلبی، شناخت، یقین، زیرکی و عبرت آمده است.² و در فرهنگ فارسی معین بصیرت اینگونه معنا شده است: (بَ رَ) [ع . بصیره] (ا) 1 - بینش، بینایی. 2 - روشن بینی. 3 - دانایی. ج. بصایر. و قوه و نیرویی که قلب به وسیله آن درک می کند³، یا به گفته طبرسی «بینشی است که با آن، واقعیت آن گونه که هست مشاهده می شود»⁴ و بصیرت در اصطلاح، عبارت است از قوه‌ای در قلب شخص، که به نور قدسی منور بوده، به وسیله آن حقایق اشیا و امور را درک می کند؛ همان گونه که شخص به وسیله چشم، صور و ظواهر اشیا را می بیند.⁵

چنان که قرآن کریم فرموده است: «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»⁶. انسان به سیر بصیرت، راه را از بی راهه و حقیقت را از امر غیرحقیقی، باز می شناسد و نیز در گرفتن اطلاعات و داده ها، درست گزینی می کند و نیز در ارائه نظر و رأی، درست گویی می کند و به فرموده امام علی علیه السلام، آن که بصیرت و بینش نداشته باشد، رأی او، نادرست و بی ارزش است.⁷

مقام معظم رهبری در تعریف بصیرت می فرمایند: «بصیرت؛ یعنی گم نکردن راه، اشتباه نکردن راه، دچار بیراهه ها و کجراهه ها نشدن، تأثیر نپذیرفتن از وسوسه خناسان و اشتباه نکردن کار و هدف»⁸.

بنابراین بصیرت در اصل به معنای علم است اما باید توجه داشت هر علمی بصیرت نیست و هر عالمی بصیر نامیده نمی شود بلکه این واژه نوعی احاطه علمی و آینده نگری را بیان می کند.

2. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج 4، ص 65، واژه «بصر».

3. راغب، 1392، 46.

4. طبرسی، 1406، 430/1.

5. هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، ج 6، ص 263.

6. انعام، آیه 122.

7. غررالحکم و دررالکلم، ح 6548.

8. برگرفته از سایت مقام معظم رهبری، 1390/10/ 19.

اهمیت بصیرت

اهمیت و جایگاه بصیرت، روشن بینی و درک درست از شرایط و فضاها به گونه‌ای است که قرآن کریم یکی از ویژگیهای فرستاده خدا و پیروانش را داشتن بینش صحیح از رفتارها و کردارها می‌داند یکی از پیامدهای غفلت‌زدگی این است که چنین افرادی به این گمان که تشخیص آنان برترین تشخیص و درک و فهم‌شان بالاترین درک و فهم است، دچار خودبینی می‌گردند و بر باورها و اعتقادات نادرست خود پافشاری و لجاجت می‌ورزند.⁹

بصیرت محور همه‌ی افعال انسان می‌باشد و عکس‌العمل‌های متفاوت افراد بر طبق آن شکل می‌گیرد و ارزش و اعتبار انسان وابسته به نوع بینش اوست. قدر کل امری مایحسَن ؛ هرکس آن قدر می‌ارزد که می‌داند و مهم‌تر از معیار ارزش انسان که شناخت‌های او می‌باشد، معیار ارزش، شناخت‌هاست که چه شناختی برای انسان سودمندتر و ضروری‌تر است.¹⁰

پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) در مورد اهمیت و ارزش بصیرت می‌فرمایند:

1- پیامبر خدا(ص) می‌فرماید: «کور آن نیست که چشمش نابینا باشد بلکه کور [واقعی] آن

کسی است که دیده بصیرتش کور باشد».¹¹

2- حضرت امام علی(ع) می‌فرماید: «اگر دیده بصیرت کور باشد نگرستن چشم سودی

نمی‌دهد».¹²

3- حضرت امام علی(ع) می‌فرماید: «با بصیرت کسی است که بشنود و بیندیشد، نگاه کند و

بیند، از عبرتها بهره گیرد آنگاه راه روشنی را ببیند که در آن از افتادن در پرتگاهها به

دور ماند».¹³

همانطور که از احادیث فوق استفاده می‌شود بینش و آگاهی، در مورد کارهایی که انسان انجام می‌دهد، بخصوص اعمال فردی و اجتماعی، حائز اهمیت فوق العاده بوده و در صورت نبود بینش

9. یوسف، 108

10. محمدی ری‌شهری، محمد، مبانی خداشناسی، ج 2، ص 6 و 7

11. محمدی ری‌شهری، محمد؛ میزان الحکمة، حمید رضا شیخی، قم، دارالحدیث، 1377، چاپ اول ج 1، ص 558.

12. عبد الواحد، آمدی، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، 1378، چاپ دوم، ص 41

13. سید رضی؛ نهج البلاغه، ترجمه فیض الاسلام، تهران، انتشارات فقیه، چاپ چهارم، 1378 خطبه 152، ص 473

کافی مخصوصاً در برهه‌های حساس زندگی، آدمی را تا مرحله افتادن در پرتگاهها و خروج از صراط مستقیم الهی پیش می‌برد.

جایگاه بصیرت در قرآن

بصیرت، نوعی به کارگیری عقل در مسیر هدایت انسان و استفاده از روشن گری آن است. قرآن کریم با ترغیب به بینا کردن دل‌ها با نور عقل، آنهایی را که از این نیرو استفاده نمی‌کنند، کوران واقعی معرفی می‌کند. خداوند می‌فرماید: آیا در زمین سیر نمی‌کنند؛ تا صاحب دل‌هایی گردند که بدان تعقل کنند و گوش‌هایی که بدان بشنوند؟ پس همانا چشم‌ها کور نمی‌شوند؛ بلکه دل‌هایی که در سینه‌ها جای دارند، کور می‌شوند.^{۱۴}

این ماده در ضمن آیات قرآن در سه معنی بکار برده شده است.

1- بینائی دل

چنانکه در آیه 19 سوره مبارکه فاطر می‌فرماید: «هرگز کوردل و روشن ضمیر یکسان نیستند».^{۱۵}

2- بینائی چشم

چنانکه در آیه 2 سوره مبارکه انسان می‌فرماید: «بدین جهت او را شنوا و بینا قرار دادیم»!^{۱۶}

3- بینائی با برهان^{۱۷}

چنانکه در آیه 125 سوره مبارکه طه می‌فرماید: «انسان غافل در روز قیامت می‌گوید خدایا چرا مرا نابینا محسور کردی و حال آنکه من در دنیا بینا و آگاه بودم»؟

جایگاه بصیرت در نهج البلاغه

آن کس که دیده بصیرت دارد، نگاه‌هایش به سوی خوبی‌ها کشانده شده، از بدی‌ها دور داشته می‌شود. دارنده بصیرت و بینش درونی، پیش از آن که در پی عیب‌های دیگران باشد، عیب‌های خود را می‌جوید و می‌بیند و از گناهان و خطاهای خود، دست می‌شوید. او می‌داند که دیده کور داشتن، بهتر از دل کور داشتن است، بنابراین، دیده بر نارواها بسته، گوش را از شنیدنی

14. حج، آیه 46

15. وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ

16. فَجَعَلْنَا سَمِيعًا بَصِيرًا

17. داور پناه، ابوالفضل؛ أنوار العرفان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات صدر، 1375، ج 7، ص: 204

لحاظ علمی، ایمان و تقوا بسازید، خطاب به آنها گفتند: «بصیرت خودتان را زیاد کنید و آگاهی خودتان را نسبت به امروز دیروز و فردا افزایش بدهید. 10-12 سال دیگر، همه شما و نظائر شما، جوانان تحصیلکرده ای هستند که وارد عرصه زندگی ملت ایران خواهند شد و مسئولیت هایی خواهند داشت. روسای جمهور آینده، وزرای آینده، مدیران و برجستگان گوناگون بخش های مختلف آینده، آن کسانی که طراحند، برنامه ریزند، متفکرند، تئوریسین اداره کشور هستند از میان شماها پدید می آیند و از میان شماها برمی خیزند. این مدیران و برنامه ریزان هم باید عالم باشند و هم به معنی حقیقی کلمه باید متدین، پاکدامن و بصیر باشند.»

ایشان همچنین در دیدار هزاران نفر از دانشجویان دانشگاه علم و صنعت در 87/9/24، صبر و بصیرت در ملت را دو عامل اصلی پیروزی انقلاب خواندند.

ایشان در سال جاری نیز در سه مقطع به تبیین اهمیت بصیرت پرداختند. نخست در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر در پنجم مردادماه، آنها را به داشتن بصیرت توصیه کرده و یادآور شدند: «بلاهایی که بر ملت ها وارد می شود، در بسیاری از موارد بر اثر بی بصیرتی است. اگر چه از نخبگان انتظار می رود کمتر خطا کنند، اما گاهی خطاهایشان اگر از نظر کمی، بیشتر نباشد، از نظر کیفی بیشتر از خطاهای عامه مردم است و این از بی بصیرتی است.»

مقام معظم رهبری در آن دیدار هشدار دادند: «در عرصه سیاسی هم اگر بصیرت نباشد و دوست و دشمن را نشناسند، یک وقت آتش توپخانه تبلیغات و گفت و شنود و عمل به طرف قسمتی است که آنجا دوستان مجتمهند نه دشمن. لذا بصیرت و تبیین لازم است. نقش نخبگان و خواص هم این است که این بصیرت را نه فقط در خودشان، بلکه در دیگران هم به وجود آورند.» ایشان سپس در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری در دوم مهرماه سال جاری بر اهمیت بصیرت برای تغییر رفتارها سخن گفته و از نقش نخبگان با بصیرت و روشنگر یاد کردند.

رهبری انقلاب در این سخنرانی با اشاره به حوادث پس از انتخابات ریاست جمهوری دهم فرمودند: «آنچه انسان از نخبگان جامعه و جریانات و گروه های سیاسی انتظار دارد، این است که با این حوادث و با این خطوط دشمن با بصیرت مواجه شوند. اگر بصیرت و عزم مقابله وجود داشت، خیلی از رفتارهای ما ممکن است تغییر پیدا کند. آن وقت وضعیت بهتر خواهد بود. بعضی از کارها از روی بی بصیرتی است.»

به گفته ایشان، گاهی سکوت کردن، کنار کشیدن و حرف نزدن، خودش کمک به فتنه است. در فتنه همه باید روشنگری کنند و همه باید بصیرت داشته باشند.

رهبری انقلاب در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر در 15 مهرماه سال جاری نیز اظهار داشتند: «وقتی بصیرت باشد، غبار آلودگی فتنه نمی تواند ملت را گمراه کند و آنها را به اشتباه بیندازد. اگر بصیرت نباشد، انسان ولو با نیت خوب، گاهی در راه بد قدم می گذارد.»

نتیجه گیری

بصیرت، چراغی است که روشنگر و نجات بخش انسان از گمراهی بوده، به وی قدرت می دهد تا با حق محوری، راه صواب را از ناصواب تشخیص دهد. در سایه بصیرت است که حق و باطل به خوبی آشکار شده و انسان از ظواهر اشیا و حوادث عبور کرده، به درکی فراتر از چهره ظاهری آنها نایل می شود و انسان را از تعصب، که همان قضاوت و تصمیم گیری بر اساس حب و بغضهای شخصی و نه مبتنی بر حقیقت و واقعیت است، می رها کند. انسان با بهره مندی از بصیرت در هر حوزه معرفتی و در هر بینش و علمی و نیز در هر قضاوت و تصمیم و اراده ای، می تواند در مسیر حق و حقانیت قدم بردارد و تویی به حق داشته باشد و از باطل تبری جوید.

اگرچه برخورداری از بصیرت در تمام عرصه های زندگی الزامی است، اما در برخی عرصه ها ضروری تر به نظر می رسد. به همین دلیل است که رهبر معظم انقلاب از لزوم بصیرت در شناخت دشمن و ترفندهایش سخن گفته و یادآور شده اند که در دوران ممزوج شدن حق و باطل باید مراقب بود که حق و باطل مشتبه نشوند و انجام هر حرکت عمومی در وضعیت کنونی جهان براساس بصیرت باشد.

از نگاه ایشان حرکت در جهان پیچیده امروز تنها با بصیرت امکان پذیر است، چراکه ملت ها تنها با بصیرت می توانند به حقوق خود دست یابند. شناخت موانع راه، شناخت راه های جلوگیری از موانع و شناخت راه برای برداشتن موانع نیز تنها با بصیرت میسر خواهد بود. به همین دلیل است که رهبری انقلاب به بصیرت یافتن در هدف و وسیله به منظور تغییر رفتارها تأکید دارند. انتخابات، روشن کردن مرزهای خودی از دشمن و دفاع از دین، بزنگاه هایی هستند که از منظر رهبری بیش از هر زمان دیگری نیاز به بصیرت دارند؛ البته ایشان انتخاب رهبر از سوی مجلس خبرگان رهبری، احقاق حقوق مردم در دستگاه قضایی و مناسک حج را نیز از این دست بزنگاه ها می دانند.

همچنان که پیروزی انقلاب اسلامی ایران از جمله ثمرات حاصل از بصیرت بوده، انتخاب نامزدهای اصلح از سوی مردم در هر انتخاباتی اعم از ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی،

مجلس خبرگان و... نیز تداوم بخش این راه بوده است. به همین دلیل است که همواره رهبری انقلاب، مردم را به برخورداری از بصیرت در این انتخاب ها توصیه می کنند. ایشان فرمودند: «ملت ایران وقت انتخابات که می رسد، احتیاج به بصیرت دارد . نگاه کند ببیند دشمن چه موضعی در قبال این حرکت عظیم مردمی گرفته است. مردم باید حواس خود را جمع کنند تا درست تصمیم بگیرند.»

واکنش مناسب مردم به تبلیغات هسته ای و شکست دادن دشمن در تضعیف قوا و رابطه ملت با مسئولان نیز از دیگر ثمرات حاصل از بصیرت است که رهبر معظم انقلاب در طول سخنرانی هایشان بارها بر آن تأکید کرده اند.

بنابراین اگر امروز سخنان رهبری را فهمیدیم و عمل کردیم و قدر ولایت را دانستیم، آنوقت می توان گفت که بصیرت پیدا کرده ایم.

منابع و مأخذ:

- *قرآن ترجمه حسین انصاریان.
- *نهج البلاغه، محمد دشتی
- *مفاتیح الجنان
- 1- ابنِ منظور، ابوالفضل جمال‌الدین محمد بن مکرم رُوَيْفَعی افریقی، لسان العرب، ج 4، ص 65،
 - 2- الحر العاملی، محمد بن الحسن، إثبات الهداة بالنصوص و المعجزات
 - 3- الأمين، السيد محسن، اعیان الشیعه، 1368، ناشر: دار التعارف للمطبوعات
 - 4- التمیمی الآمدی، عبد الواحد بن محمد، تصنیف، غررالحکم و درر الکلم.
 - 5- ایازی، محمدعلی، تفسیر پژوهی ابو الفتوح رازی رحمه الله، تهیه کننده: کنگره بزرگداشت شیخ ابوالفتوح رازی، ناشر: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، سازمان چاپ و نشر-قم ایران، سال نشر: 1384
 - 6- خوانساری، آقا جمال، شرح محقق بارع جمال‌الدین محمد خوانساری بر غُرر الحکم و دُرر الکلم، ناشر: دانشگاه تهران، مکان چاپ: تهران، سال چاپ: 1366، نوبت چاپ: چهارم
 - 7- داور پناه، ابوالفضل؛ أنوار العرفان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات صدر، ۱۳۷۵، ج ۷، ص: ۲۰۴
 - 8- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، ناشران: دار الشامیة
 - 9- صابری یزدی، علیرضا، مترجم: انصاری محلاتی، محمدرضا، کتاب الحکم الزاهره عن النبی و عترته الطاهره علیهم السلام، ناشر: سازمان تبلیغات اسلامی.
 - 10- طبرسی، احمد بن علی، محقق / مصحح: خراسان، محمد باقر، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ناشر: نشر مرتضی، سال چاپ: 1403 ق
 - 11- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: انتشارات راه رشد، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه. ش.
 - 12- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران: المکتب الاسلامیه، ۱۴ ق.
 - 13- محمدی ری‌شهری، محمد، مبانی خداشناسی، ج 2، ص 6 و 7

14- محمدی ری شهری، محمد، ترجمه: حمیدرضا شیخی، میزان الحکمه، قم: موسسه

علمی فرهنگی دار الحدیث، چاپ هفتم، ۱۳۸۶ ه. ش.

15- هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، ج ۶، ص ۲۶۳.

سایت ها:

1- سایت مقام معظم رهبری، 1390/10/ 19

2- پایگاه مقاومت دانشگاه محقق اردبیلی <https://www.uma.ac.ir>